

ירושלים

אלי הרץ

בירתה של אומה אחת

ירושלים והעם היהודי שלובים זה בזה במידה כזו שסיפור ההיסטוריה של האחת הוא סיפורו של האחר. במשך יותר מ-3000 שנה מילאה ירושלים מקום מרכזי בחייו של העם היהודי, מן ההיבט התרבותי, כמו גם הפוליטי והרוחני, כפי שאנחנו למדים מכתבי הקודש. לאורך 2000 שנות הגלות, כינו יהודים את ירושלים עיר מולדתם. דברים אלה עומדים בסתירה עמוקה ליחסים שבין ירושלים והמוסלמים החדשים המאדירים באופן מלאכותי את הזיקה שבין האסלאם לירושלים.

השליטים הערבים שמשלו בירושלים בשנות החמישים והשישים של המאה העשרים לא הפגינו כל סובלנות דתית בעיר שהיא ערש הולדתן של שתי דתות מערביות מרכזיות. מגמה זו השתנתה אחרי מלחמת ששת הימים ב-1967, כאשר זכתה ישראל מחדש בשליטה בעיר כולה. באורח סמלי, אחד מצעדיה הראשונים של ישראל היה הכרה רשמית בכל האינטרסים הדתיים בירושלים. אך המאבק על השליטה בירושלים ובאתריה הדתיים עדיין לא תם.

הטרור הפלסטיני שם לו למטרה את ירושלים, בניסיון לזכות מחדש בשליטה בעיר מידי ישראל. התוצאה היתה הפיכתה של ירושלים, שפירושו המילולי של שמה הוא עיר השלום, לשדה קרב עקוב מדם ובכך ויתרו למעשה הפלסטינים על חלקם בעתידה של העיר.

”שאלו שלום ירושלים”
תהילים קכ”ב פסוק ו’

הקשר היהודי לירושלים: היסטוריה, דת, פוליטיקה

ירושלים, כתב ההיסטוריון סיר מרטין גילברט, איננה 'סתם' עיר: "היא תופשת את המקום המרכזי מבחינה רוחנית ופיזית בעברם של היהודים כעם".¹

במשך יותר מ-3000 שנה ראו היהודים את ירושלים כבירתם הרוחנית, הפוליטית וההיסטורית, גם בתקופות בהן לא שלטו בעיר. במהלך ההיסטוריה הארוכה שלה, שימשה ירושלים, כשם שהיא משמשת כיום, כבירתו הפוליטית של עם אחד בלבד- היהודים. חשיבותה בהיסטוריה היהודית החלה ב-1004 לפנה"ס, כשדויד המלך הכריז עליה כעל בירת הממלכה היהודית הראשונה.² על-פי התנ"ך, בנו ויורשו של דויד, שלמה המלך, בנה בה את בית המקדש הראשון לעבודת השם. לרוע המזל, לא האירה ההיסטוריה פנים אל העם היהודי. 410 שנה לאחר שהשלים שלמה את בנייתה של העיר, כבשו הבבלים (אבותיהם הקדמונים של תושבי עיראק של היום) את ירושלים, הרסו אותה ואילצו את היהודים לגלות ממנה. **כעבור** חמישים שנה הורשו היהודים, שכוננו אז "בני ישראל", לשוב בעקבות כיבושה של בבל על ידי פרס (היא איראן של ימינו). העניין הראשון במעלה עבור היהודים היה לתבוע מחדש חזקה על ירושלים כבירתם ולבנות בה שוב את בית המקדש, הוא "הבית השני".

ירושלים היתה יותר מבירה פוליטית עבור הממלכה היהודית, היא היתה מרכז רוחני. במהלך תקופת בית ראשון ושני היו יהודים מכל רחבי הממלכה עולים לרגל לירושלים שלוש פעמים בשנה בסוכות, פסח ושבעות, עד שהחריבה האימפריה הרומית את בית המקדש השני ב-70 לספירה ושמה קץ

לריבונות היהודית בירושלים למשך אלפיים השנים הבאות. גם לנוכח תהפוכות הגורל הללו, מעולם לא ויתרו היהודים על הקשר לירושלים או לארץ ישראל.

בכל מקום בעולם בו חיו היהודים במהלך אלפיים שנות הגלות, מחשבותיהם ותפילותיהם כוונו לירושלים. גם כיום, בישראל, בארה"ב ובכל מקום אחר, תפילות טקסיות, חגים ואירועים חשובים כוללים הכרה בירושלים כמרכיב מרכזי בחוויה היהודית:

- יהודים תמיד מתפללים לכיוון ירושלים
- ארון הקודש בו מוחזקים ספרי התורה בבית הכנסת פונה בכל העולם לכיוון ירושלים.³
- סדר הפסח מסתיים בכל שנה במילים: "לשנה הבאה בירושלים", אותן המילים מבוטאות בתום יום הכיפורים, היום הקדוש ביותר בשנה היהודית.
- איסור חתונות למשך שלושה שבועות בקיץ מסמל את פריצת חומות ירושלים על ידי הצבא הבבלי ב-586 לפנה"ס. תקופה זו מגיעה לשיאה ביום אבל מיוחד – תשעה באב - המנציח את חורבן בית המקדש הראשון והשני.
- טקסי חתונה יהודיים- אירועים מלאי אושר, נמהלים בצער על חורבן ירושלים. החתן חוזר על פסוק תנ"כי מגלות בבל: "אם אשכחך, ירושלים, תשכח ימיני"⁴ ושובר כוס לציון חורבן בית המקדש.

חשיבותה של ירושלים ליהודים מתבטאת בשפת הגוף ממש, שתכופות נתפשת כמעידה רבות על האדם. ניתן לטעון כי אותה שפה אף מספרת לנו על החשיבות הנמוכה שמייחסים לירושלים המוסלמים:

- כשיהודים מתפללים הם פונים לירושלים, ובירושלים גופה מתפללים היהודים לכיוון הר הבית.
 - כשמוסלמים מתפללים, הם פונים למכה. בירושלים מתפללים המוסלמים כשגבם לעיר.
 - אפילו בקבורה, מופנות פניו של מוסלמי לכיוון מכה.
- לבסוף, שימו לב למספר הפעמים שהעיר מוזכרת בספרי הקודש של שתי הדתות:
- בתנ"ך מוזכרת 'ירושלים' 349 פעמים. 'ציון', שם נוסף לירושלים, מוזכר 108 פעמים.⁵
 - הקוראן לא מזכיר את ירושלים- אף לא פעם אחת.

גם כאשר משלו אחרים בעיר, שמרו היהודים על נוכחות פיזית בה, גם לנוכח רדיפות וקיפוח. טרם הופעת הציונות המודרנית בשנות השמונים של המאה ה-19, הונעו יהודים, מכוח מה שניתן לכנות כ'ציונות דתית', לחיות בארץ הקודש, והתיישבו בעיקר ב"ארבע ארצות הקודש" (כינוי שניתן לערים הקדושות בא"י): צפת, טבריה, חברון והחשבה מכולן - ירושלים. כתוצאה מכך, היוו יהודים רוב באוכלוסיית ירושלים במשך דורות. ב-1898, "בעיר זו של היהודים, בה עולה האוכלוסייה היהודית על האחרות פי שלושה..." מנו היהודים 75% מאוכלוסיית העיר העתיקה⁶ במה שמזכ"ל האו"ם קופי ענאן כינה 'ירושלים המזרחית'. ב-1914, כאשר שלטו הטורקים העותמאניים בעיר, היוו 45,000 היהודים רוב מתוך כלל 65,000 התושבים.⁷ ובשעת הכרזת העצמאות של מדינת ישראל ב-1948, חיו 100,000 יהודים בעיר אל מול 65,000 ערבים בלבד. לפני איחודה, היה שטחה של 'ירושלים המזרחית' שבשליטת הירדנים 6 קמ"ר בלבד, בהשוואה ל-38 קמ"ר שב-צד היהודי.

הקשר הרופף של האסלאם לירושלים:

על אף 1,300 שנים של שלטון ערבי-מוסלמי בעיר, מעולם לא היתה ירושלים בירתה של ישות ערבית כלשהי, ואף לא הוזכרה באמנת אש"ף עד שהשיבה ישראל לעצמה את השליטה בירושלים המזרחית במלחמת ששת הימים ב-1967.

ככלל, מוסבר תפקידה של ירושלים באופן הברור ביותר כתוצאה של צרכי-שעה פוליטיים שהשפיעו על אמונה דתית.

מוחמד, שייסד את האסלאם בשנת 622 לסה"נ, נולד וגדל במה שהיום הוא ערב הסעודית; רגלו מעולם לא דרכה בירושלים. הקשר בינו ובין העיר עלה רק שנים רבות לאחר מותו כאשר נבנו מסגד כיפת הסלע ומסגד אל-אקצה בשנת 688 ו-691 בהתאמה, כתוצאה מיריבויות פוליטיות ודתיות. בשנת 638 החליף (ממשיכו של מוחמד) עומר וצבא הפולשים שלו כבשו את ירושלים מידי האימפריה הביזנטית. אחת הסיבות שבשלה הוקם מבנה קדוש בירושלים היתה הרצון להפגין את עליונות האסלאם⁸ על הנצרות והמקדש החשוב ביותר שלה, כנסיית הקבר הקדוש.

מאבק הכוחות בתוך האסלאם עצמו היה חשוב אף יותר. החליפים האומיים מדמשק ששלטו בירושלים, ביקשו לבסס מקום קדוש חליפי למקרה בו יחסמו יריביהם את הגישה למכה. עניין זה היה רב משקל כיוון שהחאג' – העלייה לרגל למכה- היה ונשאר אחד מחמשת עיקרי האסלאם. כתוצאה מכך, נבנו המבנים שנועדו כמסגד כיפת הסלע והמסגד הסמוך.⁹

כדי להגביר את יוקרתה של 'מֶכָּה החלופית', כונה המסגד בירושלים "אל-אקצה". משמעות השם בערבית היא 'המסגד הרחוק ביותר', אך טמונות בו משמעויות נוספות, כיוון שבצירוף זה נעשה שימוש

בסיפור מרכזי בקוראן שנקרא "מסע הלילה". בקטע זה, מגיע מוחמד לאל-אקצה על רמך מכונף מלווה במלאך גבריאל; משם הם עולים השמימה למפגש עם אללה, שלאחריו שב מוחמד למכה. במתן השם "אל אקצה" למסגד בירושלים נעשה ניסיון לטעון כי כיפת הסלע היא אותו המקום ממנו עלה מוחמד השמימה, ובכך לקשור את ירושלים להתגלות אלוהית באמונת האסלאם.

ירושלים מעולם לא תפסה את מקומה של מכה בחשיבותה בעולם המוסלמי. משנפלה השושלת האומיית ב 750 לסה"נ, התערער גם מעמדה של העיר באסלאם למשך 350 שנה, עד בואם של הצלבנים. במהלך אותן מאות נפלו אתרים אסלאמיים רבים קורבן להזנחה וב-1016 קרס מסגד כיפת הסלע.¹⁰

למרות כל זאת, במשך 1,300 שנים משלו שושלות מוסלמיות שונות (מסוריה, ממצרים ומטורקיה) בירושלים כחלק משליטתן בכל ארץ ישראל, שהופרעה רק על ידי הצלבנים. מדהים הדבר שלכל אורך התקופה, לא עשתה אף שושלת מוסלמית את ירושלים לבירתה.¹¹ במאה התשע עשרה, הגיעה ירושלים תחת השליטים המוסלמים לדרגת הזנחה כזו, שכמה סופרים מערביים חשובים ראו לנכון לציין זאת. הסופר הצרפתי, גוסטב פלובר, למשל, מצא "הריסות בכל מקום" במהלך ביקורו ב-1850 כאשר היתה ירושלים עדיין חלק מהאימפריה הטורקית (1817-1516). שבע עשרה שנה מאוחר יותר כתב מרק טווין כי ירושלים "היתה לכפר אביון".¹²

אכן, חשיבותה של ירושלים בעולם המוסלמי מתגלה רק כאשר לא-מוסלמים (הצלבנים, הבריטים והיהודים) שולטים בעיר או כובשים אותה.¹³ רק בנקודות אלו בהיסטוריה טענו מנהיגים מוסלמים כי ירושלים היא העיר השלישית בקדושתה אחרי מכה ומדינה.¹⁴ המקרה נשנה ב 1967, כשתפשה ישראל את ירושלים המזרחית שנשלטה על ידי ירדן (ואת העיר העתיקה) תוך כדי מלחמת ששת הימים. באופן תמוה לא הזכירה האמנה הפלשתינית של אש"ף, שנכתבה ב 1964, את ירושלים כלל ועיקר. רק לאחר שהשיבה ישראל לידיה את השליטה בירושלים כולה עידכן אש"ף את האמנה כך שתכלול את ירושלים.

עברה המביש של ירדן

גם בתקופה הסמוכה לימינו- באמצע המאה העשרים, הפעם האחרונה בה שלטו ערבים בחלקים מירושלים, לא הפגינו הללו יחס של כבוד לעיר הקודש. ב 1948, כשהשתלטה ירדן על חלקה המזרחי של ירושלים, בכלל זה העיר העתיקה, נחלקה העיר בפעם הראשונה ב 3,000 שנותיה. תחת הסכמי שביתת הנשק מ 1949 עם ישראל, הבטיחה ירדן לאפשר גישה לכל המקומות הקדושים אך הבטחה זו לא קויימה. מ 1948 ועד מלחמת ששת הימים ב 1967 הפך החלק של ירושלים שנשלט בידי הירדנים לעיר פרובינציאלית, מבודדת ולא מפותחת, ואתריה הדתיים נפלו קורבן לחוסר סובלנות דתי.

העיר העתיקה התרוקנה מיהודים. אתרים יהודיים כגון הר הזיתים חוללו. ירדן הרסה יותר מחמישים בתי כנסת¹⁵ ומחקה כל זכר לנוכחות יהודית. בנוסף, גורשו היהודים מהרובע היהודי של העיר העתיקה, הסמוך לכותל המערבי, אזור בו חיו במשך דורות.

במשך 19 שנה, נמנעה כניסתם של יהודים ונוצרים (ואפילו מוסלמים) תושבי ישראל לאתריהם הקדושים, למרות התחייבותה של ירדן לאפשר גישה חופשית. מהיהודים, לדוגמא, נמנעה האפשרות להתפלל בכותל המערבי; מהערבים הנוצרים, תושבי ישראל, נמנעה הגישה לכנסיות ולאתרים דתיים נוספים בעיר העתיקה ובבית לחם הסמוכה, שהיתה נתונה אף היא תחת שלטון ירדני.¹⁶ בתקופת שלטונה של ירדן בירושלים המזרחית, הביאו חוקיה שהגבילו מוסדות נוצריים לצמצום דרמטי של האוכלוסייה הנוצרית עד לכדי פחות ממחצית מגודלה הקודם – מ 25,000 ל-11,000.¹⁷ דפוס זה מאפיין ערבים נוצרים במדינות ערביות נוספות במזרח התיכון בהן חופש הדת אינו נשמר במלואו.

רק לאחר מלחמת ששת הימים נבנה הרובע היהודי מחדש והגישה החופשית למקומות הקדושים **נתאפשרה שוב**. ראויה לציין העובדה שלאחר שסיפחה ירדן את הגדה המערבית בשנות החמישים, נמנעה גם היא מלעשות את ירושלים- העיר השלישית בקדושתה לאסלאם- לבירתה.

משאיחדה ישראל את ירושלים ב 1967 לאחר מלחמת ששת הימים, היה אחד הצעדים הראשונים שנקטה הענקת חירות חסרת תקדים לכל הדתות

ישראל איחדה את ירושלים ב 1967, לאחר שירדן הצטרפה למצרים ולסוריה במלחמה תוקפנית והפגיזה את חלקה היהודי של ירושלים. מנהיגי ישראל נשבעו ששנית לא תחולק ירושלים.

על אף היחס המחפיר לרובע היהודי ולהר הזיתים תחת השלטון הירדני, ולמרות הפרת ההתחייבות הערבית לאפשר גישה חופשית לכל האתרים הקדושים ליהודים ולנוצרים, היה אחד הצעדים הראשונים שנקטה ישראל, לאחר איחוד העיר, הבטחת ושמירת זכויותיהם של כל תושבי ירושלים. צעד זה לא זאת בלבד שהעניק גישה חופשית לאתרים הקדושים לכל הדתות אלא אף היה הפגנה חסרת תקדים של סובלנות דתית. ישראל העניקה לרשויות הדת הנוצריות והמוסלמיות את האחריות לניהול מוסדותיהן הדתיים¹⁸ - כולל ניהול מוסלמי של האתר היהודי הקדוש ביותר, הר הבית. בסופו של דבר הפר הווקף, הנושא באחריות המנהלית על הר הבית, את האמון שניתן בו לכבד ולהגן על קדושת הר הבית הן למוסלמים והן ליהודים.

ירושלים מעולם לא היתה עיר ערבית

מנהיגים ערבים מוסיפים לטעון בעקשנות כי ירושלים היא עיר ערבית. מיתוס זה משמש כתואנה לחלץ שליטה חלקית בירושלים מידי ישראל וכדי להפכה לבירת המדינה הפלסטינית. זהו גם חלק מאסטרטגיה ארוכת טווח להרס המדינה היהודית. זוהי אחת הסיבות שבגינה דחה יושב ראש אש"ף, יאסר ערפאת, את ההצעה הישראלית חסרת התקדים של "עכשיו-או-לעולם-לא" בשיחות השלום בקמפ-דייוויד בשנת 2000. ההצעה נתנה מוצא מהמבוי הסתום אליו נקלעו השיחות על מעמדה של ירושלים בהציעה לערבים להתחלק בניהולם של חלקים בעיר. אולם רק לאחר מעשה חשף ערפאת את עמדתו האמיתית בהצהרה שניתנה לאחר הפסגה ובה הכריז כי תביעתו של אש"ף לריבונות על ירושלים כללה את כנסיית הקבר, המסגד בהר הבית, הרובע הארמני, "ירושלים כולה, כולה כולה".¹⁹

מיתוס 'שתי ערים'

פלסטינים הזינו את המיתוס שמאז ומתמיד היו שתי ירושלים - ירושלים מזרחית ערבית, ומגד ירושלים מערבית יהודית.

ירושלים מעולם לא היתה עיר ערבית. בפועל יהודים היוו רוב בירושלים מאז 1870²⁰ ו'מזרח-מערב' אינה חלוקה פוליטית כי אם גיאוגרפית. באופן מהותי הדבר שקול לטענה כי על אנאפוליס, בירת מרילנד השוכנת לחופה המזרחי, להיות ישות פוליטית נפרדת מיתר המדינה.

ב 1880 היוו היהודים 52 אחוז מאוכלוסיית העיר העתיקה שבירושלים המזרחית ועדיין היוו 42 אחוז מאוכלוסיית העיר העתיקה ב-1914.²¹ בשנת 1948, היו בירושלים 100,000 יהודים ו-60,000 ערבים. מפקד אוכלוסין ישראלי-ירדני קבע ב 1961 כי 67.7 אחוז מאוכלוסיית העיר יהודית. תצלום אוויר משנת 1967 חושף את האמת אודות האזור המכונה 'ירושלים המזרחית': היא היתה לא יותר מעיר מוקפת חומה צרופה-יתר-על-המידה, עם מספר שכונות פזורות ומוקפות כפרים. לפני איחוד העיר היה שטחה של ירושלים שבשליטה ירדנית 6 קמ"ר בלבד, בהשוואה לצד היהודי שהשתרע על פני 38 קמ"ר.

על אף שאיחוד העיר הפך את ירושלים כולה לעיר הגדולה בישראל ולמטרופולין הומה, דוחים גם מנהיגים פלסטינים מתונים את רעיון העיר המאוחדת. משמען של תביעותיהם המינימאליות הכוללות 'את ירושלים המזרחית בלבד' הוא וויתור יהודי על האתרים היהודיים הקדושים (כולל הרובע היהודי והכותל המערבי), אותם לא השכילו הערבים לשמר כיאות כשהיו תחת שלטונם, והחזרתן של שכונות שהיום מכילות את **חלק הארי** מהאוכלוסייה היהודית של ירושלים. חלוקתה של ירושלים על 591,400 תושביה לעיר מזרחית ועיר מערבית היא כיום מעשית וסבירה כמו חלוקתה מחדש של ברלין לשתי ערים, או הפרדה של מזרח הארלם משאר מנהטן.

התביעה הערבית לירושלים, עיר יהודית ע"פ כל הגדרה, משקפת את גישת "שלי-שלי, שלך-שלי" העומדת בתשתית התפישה הפלסטינית בנוגע לאופן סיום הסכסוך הערבי-ישראלי. מושגים אלה מתבטאים גם בדרישה למימוש זכות השיבה²² לא רק בירושלים אלא אף בתוך תחומי הקו הירוק.

פנטזיות ערביות, הרס ההיסטוריה

הערבים מכחישים את הקשר היהודי לירושלים; הם הורסים עדויות ארכיאולוגיות ומחבלים בעתיקות, אפילו במקום הקדוש ביותר ליהודים - הר הבית.

הערבים הכחישו בהתמדה את הלגיטימיות של הקשר בין היהודים לירושלים. ערפאת ומנהיגים ערבים אחרים התעקשו שמעולם לא היו מקדשים יהודיים על הר הבית. בנוסף טענו כי הכותל המערבי הוא למעשה אתר מוסלמי קדוש עליו יש למוסלמים זכויות היסטוריות.²³ בהפכם מילים למעשים, הפגינו אנשי דת מוסלמים, המנהלים את מתחם הר הבית, זלזול בוטה ובוז לעדויות הארכיאולוגיות לנוכחות יהודית במקום.

בין השנים 1991 ו-2001 הסיר והשליך הוואקף המוסלמי למעלה מ-13,000 טונות של מה שכונה על ידי נציגי הוואקף "פסולת בניין" מההר ויסודותיו, לרבות שרידים ארכיאולוגיים מבית המקדש הראשון והשני, אותם מצאו ישראלים לאחר מכן באתרי פסולת. במהלך עבודות בנייה של מסגד חדש בהיכל תת קרקעי, אשר בנייתו המשוערת אירעה בתקופתו של הורדוס²⁴, וריצופו של מסגד פתוח נוסף במקום אחר בהר הבית, מנע הוואקף מרשות העתיקות הישראלית פיקוח, ואפילו תצפית על העבודות שהתבצעו. על פי חוק, כשנחשפים ממצאים ארכיאולוגיים מכל תקופה שהיא - יהודית או אחרת - מוסמכת הרשות לצפות ואף לפקח על העבודות בכל מקום בישראל - הרשאה זו תקפה מ 1922 ומתועדת באמנה הבינלאומית של חבר הלאומים - "המנדט על פלשתינה".

זלזול כה בוטה במורשת היהודית הפרה-אסלאמית של ירושלים - בייחוד באתר היהודי הקדוש ביותר - הוא צורה ערמומית בהרבה של אותו חוסר סובלנות אסלאמי שהניע את הטליבאן להרוס שני פסלי בודהה פרה-אסלאמיים ענקיים שנחצבו בצוק באפגניסטן.²⁵

המקומות הקדושים וירושלים

נדמה כי ירושלים ניצבת בליבו של הסכסוך הערבי-ישראלי. למעשה, מדובר בשני נושאים מובחנים: זה של ירושלים וזה של המקומות הקדושים. סיר אליהו לאוטרפאכט, שופט אד-הוק לשעבר בבית

המשפט הבינלאומי לצדק ומלומד נודע ומכובד בתחום החוק הבינלאומי באוניברסיטת קיימברידג', אמר:

"לא זאת בלבד ששתי הבעיות נפרדות; הן אף שונות למדי באופיין זו מזו. באשר למקומות הקדושים, השאלה נוגעת ברובה בהבטחת כיבוד האינטרסים הקיימים של שלוש הדתות ומתן הערובות הדרושות לחופש הגישה, הפולחן והמינהל הדתי. שאלות ממין זה הן אך בעיה שולית בין ישראל ושכנותיה ופתרון לא אמור לסבך את המשא ומתן לשלום. בנוגע לירושלים עצמה, השאלה נוגעת בביסוס מערכת מנהל עירונית אפקטיבית שביכולתה להגן על זכויותיהם של המרכיבים השונים באוכלוסייתה הקבועה של העיר - נוצרים, ערבים ויהודים - ולהבטיח את היציבות השלטונית והביטחון הפיזי שהן דרישות החיוניות לעירם של המקומות הקדושים."²⁶

בנאום ירושלים

השופט, סיר אליהו לאוטרפאכט, הדגיש בחקירתו את הבעיות המשפטיות סביב מעמדם של ירושלים והמקומות הקדושים, שרעיון בנאום העיר לא היה חלק מהמנדט הבינלאומי המקורי:

"דבר לא נאמר במנדט אודות בנאום ירושלים. אכן, ירושלים אינה מוזכרת בעצמה- אף שהמקומות הקדושים מוזכרים. וזוהי, כעת, עובדה רלוונטית לכשעצמה. מפני שהיא מראה כי בשנת 1922 לא היתה כל נטייה לזהות את שאלת המקומות הקדושים עם זו של בנאום ירושלים."²⁷

מנהיגים ערבים, לרבות פלשתינים, ניסו להצדיק את זכותם על ירושלים באמצעות עיוות משמעותן של החלטות האו"ם בנוגע לעיר. החלטה 181 של האו"ם, לדוגמה, שאומצה על ידי העצרת הכללית בשנת 1947, המליצה על הפיכת ירושלים לעיר בינלאומית, או לקורפוס ספרטום (גוף נפרד). עם זאת, מתעלמים דוברים ערבים מכך שהחלטה 181 הייתה המלצה בלתי מחייבת.

פרופסור ג'וליוס סטון, אחד מברי-הסמכא הנודעים ביותר במאה העשרים בתחום תורת המשפט והחוק הבינלאומי,²⁸ מציין כי החלטה 181 היא "משוללת כוח מחייב" מלידתה, היות והצריכה הסכמה של כל הצדדים הנוגעים בדבר:

"בשעה שמדינת ישראל, מצידה, הביעה נכונות לקבלה, דחו אותה שאר המדינות המערבות ואף נערכו למלחמה לא-חוקית כנגדה."

בשנת 1968 כתב השופט לאוטרפאכט על התנאים החדשים שנוצרו מאז שנת 1948 בנוגע לרעיונות הישנים בדבר בינאומה של ירושלים:

"-המדינות הערביות דחו את תכנית החלוקה ואת ההצעה לבנאום העיר

"-המדינות הערביות התנגדו פיזית ליישום החלטת האו"ם. הן ביקשו לגרש את התושבים היהודים של ירושלים בכח הזרוע ולהשיג שליטה בלעדית בירושלים.

"-במהלך האירועים, השיגה ירדן שליטה עיקרית בחלקה המזרחי של ירושלים, לרבות העיר העתיקה

"- בשעה שירדן התירה לנוצרים גישה חופשית במידה סבירה למקומות הקדושים להם, היא מנעה מהיהודים כל גישה למקומות הקדושים ליהדות.²⁹ זו הייתה הזנחה מהותית של מסורת חופש הפולחן הדתי בארץ הקודש, שהתפתחה במשך מאות בשנים. בנוסף זו הייתה הפרה ברורה של ההתחייבות הירדנית מהסכם שביתת הנשק שנחתם עם ישראל ב-3 באפריל, 1949. סעיף VIII בהסכם זה קרא להקמת ועדה מיוחדת, ובה נציגים מישראל ומירדן, שתיצור תכניות מוסכמות בנושאים מסוימים "אשר יכללו, בכל מקרה, את אשר עליו קיימת כבר הסכמה עקרונית... והוא גישה חופשית למקומות הקדושים ולמוסדות התרבות ושימוש בבית הקברות שבהר הזיתים".

"- האו"ם לא הביע שום דאגה נוכח האפליה שהונהגה כלפי בני אדם בעלי אמונה יהודית

"-האו"ם קיבל כסבירה את השליטה הבלתי מפקחת של הכוחות הירדניים בעיר העתיקה - על אף העובדה כי הנוכחות של כוחות ירדניים מערבה מנהר הירדן הייתה משוללת כל הצדקה חוקית.

"-במהלך התקופה שבין 1948 ל-1952 הגיעה העצרת הכללית להשלמה הדרגתית עם העובדה כי האירועים הדביקו את הבנאום הטריטוריאלי של ירושלים והפכוהו ללא רלוונטי. למעשה, לא נשמעו דברים נוספים בנושא בעצרת הכללית מאז שנת 1952.

"- בחמישה ביוני 1967, הפרה ירדן במתכוון את הסכם שביתת הנשק בתקפה את חלקה הישראלי של ירושלים. לא היה ספק שפעולה ירדנית זו לא היוותה תגובה למתקפה ישראלית כלשהי. היא התרחשה על אף הבטחות מפורשות, שהועברו למלך חוסיין דרך מפקד האו"ם, לפיהן אם לא תתקוף ירדן את ישראל, לא תתקוף האחרונה את ירדן. למרות האשמות

תכופות בתוקפנות המופנות כלפי ישראל בנוגע למלחמת ששת הימים, העובדה היא ששני הניסיונות שנעשו להשגת גינוי של ישראל כצד תוקף במלחמה - נכשלו. רובן המוחלט של המדינות החברות באו"ם הצביע כנגד ההצעה שראתה בישראל את התוקפן.³⁰

כיום, 55 שנה מאוחר יותר, איחדה ישראל את ירושלים ואפשרה חופש דתי בלתי מוגבל. הגישה הבלתי מוגבלת למקומות הקדושים לכל הדתות בעיר השלום המאוחדת היתה לעובדה קיימת. סיר אליהו לאוטרפאכט מאשר: "המוסלמים נהנים, תחת שלטון ישראלי, מאותה החירות שנשללה מהיהודים במהלך הכיבוש הירדני."³¹

לבסוף, יש לציין: אם החלטה 181 של האו"ם הייתה תקפה כיום (אף שהיא איננה תקפה), אזי היתה תקפה גם ההתניה שבחלק III-D הקובעת כי לאחר 10 שנים, יכול מעמדה הבינלאומי של ירושלים להיות מועמד למשאל עם בקרב כל תושביה של העיר. החלטה זו היתה מוכרעת כיום, כבעבר, על ידי הרוב היהודי המוחץ שבין תושבי ירושלים.

האו"ם וירושלים

לעצרת הכללית של האו"ם ולמועצת הביטחון גם יחד השפעה מוגבלת על עתידה של ירושלים. כפי שהסביר סיר לאוטרפאכט בשנת 1968:

"העצרת הכללית משוללת סמכות בירושלים ואין לה כל זכות להתקין תקנות בנוגע למקומות הקדושים. מועצת הביטחון מחזיקה כמובן בסמכויותיה, המפורטות בפרק VII בכתב הזכויות, בנוגע לאיומים על השלום, הפרות שלום ומעשי תוקפנות, אך סמכויות אלה אינן נרחבות עד כדי אימוץ גישה כוללת כלשהי בנוגע לעתידם של ירושלים והמקומות הקדושים."

במקור, היה בינאומה של ירושלים חלק מהצעה רחבה בהרבה שנדחתה על ידי מדינות ערב-הן באו"ם והן 'בשטח' באמצעות: "דחייה שהודגשה באמצעות פלישה חמושה לפלשתינה של כוחות מצרים, עיראק, לבנון, סעודיה וערב הסעודית... שכוונה להרס ישראל."

התוצאה של התוקפנות הערבית המתמדת תוארה באופן המוצלח ביותר בפיו של השופט הפרופסור שוברל:

"בין ישראל, שפעלה באופן הגנתי ב-1948 וב-1967, מחד גיסא, ובין שכנותיה הערביות, שפעלו בתוקפנות ב-1948 וב-1967, מאידך גיסא, עומדת לישראל זכות קניין טובה יותר על הטריטוריה שהיתה פלשתינה, לרבות ירושלים כולה."³² (הדגשת המחבר)

מנהיגים ערבים מציגים את החלטת האו"ם 242 כבסיס לתביעתם על ירושלים

החלטה 242 התקבלה לאחר מלחמת ששת הימים, כאשר תפסה ישראל שטחים ממצרים, ירדן וסוריה, לאחר שאלו התקיפו את ישראל. עם זאת, ירושלים מעולם לא הוזכרה בהחלטה, החלטת האו"ם 242 אף אינה קוראת לנסיגה מלאה מהשטח שנכבש אלא רק ל"נסיגה לגבולות מוכרים וברי הגנה" שיידונו בין הצדדים המעורבים. הערבים הפלסטינים לא היו צד בהחלטה.

ארתור גולדברג, שגריר ארצות-הברית באו"ם לשעבר (ב-1967) שסייע בהכנת הטיוטה להחלטה, מעיד בנוגע להשמטה של ירושלים מהחלטה 242: "מעולם לא תיארתי את ירושלים כשטח כבוש. החלטה 242 אינה נוגעת לירושלים בשום דרך וההשמטה היא מכוונת."

לסיכום התפקיד אותו עשויים האו"ם והחוק הבינלאומי למלא בקביעת עתידה של ירושלים, ניתן לצטט שוב את השופט לאוטרפאכט:

"(i) התקנות של ישראל בנוגע לירושלים - החדשה והעתיקה- הן חוקיות ובעלות תוקף. (ii) על ההסדרים העתידיים בנוגע למקומות הקדושים להיקבע בנפרד מהמנהל הפוליטי של ירושלים. בנאומה הטריטוריאלי של ירושלים שבק חיים- אך לא כן האפשרות לבנאום פונקציונאלי. משמעו של האחרון הוא, למעשה, ההכרה באינטרס האוניברסאלי במקומות הקדושים שבירושלים ואימוץ הקישורים שבין ישראל ובין הקהילה העולמית על מנת לתת ביטוי לאינטרס זה."

הטרור הפלסטיני בעיר השלום

ערבים פלסטינים ריכזו רבות מהתקפות הטרור שלהם ביהודים בירושלים, בתקווה לזכות בעיר על ידי התקפות של מחבלים מתאבדים שתהפוכנה את החיים בעיר השלום לבלתי נסבלים. אולם בטקטיקה זו אין כל חדש. האסטרטגיה הערבית להפיכת ירושלים לזירת קרבות החלה בשנת 1920.

למרבה הצער, פנו מנהיגים ערבים תדיר לאלימות כדי להרוויח את אשר נבצר מהם להשיג בשולחן הדיונים. לאחר כשלושן השיחות בקמפ-דיוויד בשנת 2000, יזמו מנהיגים ערבים את אינתיפאדת "אל אקצה" שהתגלגלה לכלל מלחמת גרילה של ממש כנגד ישראל.

היא החלה יום לפני ראש השנה, כאשר אספסוף ערבי יידה אבנים מהר הבית אל המתפללים היהודים שברחבת הכותל המערבי שמתחתיו. מתקפת האבנים הפכה למערכה סדורה של מתקפות טרור. כשמן למדורת האינתיפאדה, המנהיגים הפלסטינים הסיתו מוסלמים ופלסטינים ברחבי העולם בהפיצם שקרים שסיפרו

שהיהודים החלו במתקפה על אל אקצה כאשר אריאל שרון ערך ביקור של חצי שעה בהר הבית בתחום שעות הביקור המוסדרות³³. לאמיתו של דבר ההכנות הפלסטיניות לעימות החלו מייד לאחר שעזב יאסר ערפאת את השיחות בקמפ דייוויד.

מדוע ממקדים הפלסטינים את מתקפות הטרור שלהם בעיר השלום? כיוון שהפלסטינים, על אף הרטוריקה בה הם עושים שימוש, מבינים במלואה את חשיבותה הסימבולית והרוחנית ליהודים.

פיגועי התאבדות - באוטובוסים ציבוריים, בתי קפה, קניונים ומקומות הומי אדם נוספים בלב העיר - מכוונים מאז הסכמי אוסלו, בשנת 1993, להפוך את חייהם של יהודים ירושלמים לגיהנום. זוועות דוגמת הפיגועים בפברואר ומרץ 1996 בשני אוטובוסים מקו 18 שהרגו 26 בני אדם והפיצוץ באוגוסט 2001 במסעדת סבאר³⁴, שקטל 15 בני אדם (לרבות 5 בני משפחה אחת), הם חלק ממאבק מתמשך בן מאה ועשרים שנה על ירושלים שמנהלים הערבים כנגד הציונות.

שלושה ימי פרעות באפריל 1920 שהוביל אספסוף ערבי, אנטי ציוני ושטוף הסתה דתית, הותירו שישה הרוגים ומאתיים פצועים ברובע היהודי. התוקפים בזזו בתי כנסת, ישיבות ובתי מגורים. ערבים הטמינו פצצות במקומות ציבוריים עוד בפברואר 1947, כאשר פצצה ברחוב בן יהודה, רחובה הראשי של ירושלים, גרמה ל-50 הרוגים. כל זה אירע לפני הקמתה של מדינת ישראל. בשנות החמישים ירו הירדנים מעת לעת לעבר שכונות יהודיות מחומות העיר העתיקה. ולאחר שאוחדה העיר ב-1967, חידשו הערבים את הקרב על העיר בהטמנת פצצות בבתי קולנוע ובסופרמרקטים. מתקפת הטרור הראשונה בקרב המתחדש על ירושלים אירעה ב-1968 בפצצה בשוק הפתוח במחנה יהודה והותירה 12 הרוגים. העובדות הפשוטות הנוגעות להתנהגותם של הפלסטינים מראות בבירור כי הם איבדו כל חזקה - היסטורית, דתית או פוליטית - על עיר השלום.

בכמה מילים

הקשר היהודי לירושלים הוא בן 3,000 שנה. גם לאחר שאבדה ליהודים השליטה בעיר בשנת 70 לספירה, נותר הקשר היהודי הרוחני והגשמי לעיר רציף, גם לנוכח 2,000 שנות גלות.

על אף ששושלות אסלאמיות שלטו בירושלים במשך 1,300 שנה, מעולם לא נעשתה ירושלים לבירה של שום מדינה ערבית. גם ירדן, ששלטה בחלק מהעיר במשך 19 שנה, עד 1967, נמנעה מלהפכה לבירתה. זאת ועוד, ירושלים איננה מוזכרת כלל בקוראן, הספר הקדוש ביותר לאסלאם.

בהינתן התפקיד המרכזי אותו מילאה ירושלים במהלך היסטוריה היהודית; בהינתן יחסם המחפיר של הערבים לזכויותיהם של יהודים ונוצרים בעיר רגישה וקדושה כירושלים; ובצירוף ההיסטוריה המחרידה של הערבים בהבאת שפיכות דמים לעיר השלום; לישראל הזכות החוקית, ההיסטורית והמוסרית לשלוט בירושלים כבירתה הבלתי מחולקת. על ירושלים להישאר בירה מאוחדת תחת ריבונות ישראלית בלעדית כדי להגן על האינטרס של העם היהודי וכערובה יחידה לכך שהאינטרסים של שאר הדתות יהיו מוגנות.

*מסמך זה עושה שימוש נרחב בקישורים דרך האינטרנט. אם נתקלת בקישור לא-תקין, אנא שים לב למספר בן 5 הספרות שנמצא בסוף כתובת ה URL והשתמש בו בתיבת החיפוש באתר www.MEfacts.com.

- 1 Jerusalem: A Tale of One City” *The New Republic*, Nov. 14, 1994
- סיר מרטין גילברט הוא חבר כבוד במרטון קולג' באוקספורד, הביוגרף של וינסטון צ'רצ'יל, ומחברו של הספר: “Jerusalem: Illustrated History Atlas” (Valentine Mitchell) and “Jerusalem: Rebirth of the City” (Viking-Penguin) (11362) http://www.mefacts.com/cache/html/wall-ruling_/11362.htm
- 2 שם.
- 3 שם.
- 4 תהילים קל"ז ה': "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני".
- 5 ר' קן שפיר: "Jerusalem: Jewish and Moslem Claims to the Holy City" -ב-
- 6 "מתוך שמונים אלף היהודים בפלשתינה, מהצית היה בתוך תחומי החומה או בעשרים ושלוש המושבות שמחוץ לחומת ירושלים. נתון זה- ארבעים אלף יהודים בירושלים- אינו תוצאה של הערכה שנעשתה כלאחר יד... אדווין ס. וולאס, קונסול ארה"ב לשעבר "The Jews in Jerusalem", מגזין קוסמופוליטן, 1898. (דפי המאמר המקוריים הינם ברשות המחבר).
- 7 "Jerusalem - Whose City?" ב: <http://christianactionforisrael.org/whosecity.html> (10744).
- 8 "Dome of the Rock" ב: <http://www.sacredsites.com/1st30/domeof.html> (11342).
- 9 ראה קן שפיר, "Jerusalem: Jewish and Moslem Claims to the Holy City" -ב- http://www.aish.com/Israel/articles/Jerusalem_Jewish_and_Moslem_Claims_to_the_Holy_City.asp (11341).
- 10 דניאל פייפס, "If I Forget Thee: Does Jerusalem Really Matter to Islam," *New Republic*, April 28, 1997, ב: <http://www.danielpipes.org/article/281> (10746).
- 11 ראה קן שפיר, "Jerusalem: Jewish and Moslem Claims to the Holy City" -ב- http://www.aish.com/Israel/articles/Jerusalem_Jewish_and_Moslem_Claims_to_the_Holy_City.asp (11341).
- 12 דניאל פייפס, "If I Forget Thee: Does Jerusalem Really Matter to Islam," *New Republic*, April 28, 1997, ב: <http://www.danielpipes.org/article/281> (10746).
- 13 שם.

- 14 ראה קן שפירו, "Jerusalem: Jewish and Moslem Claims to the Holy City" ב-
 15 . דורי גולד, "Jerusalem in International Diplomacy", המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה ב:
http://www.aish.com/Israel/articles/Jerusalem_Jewish_and_Moslem_Claims_to_the_Holy_City.asp (11341).
<http://www.jcpa.org/jcprg10.htm> (10747).
 16 "Jerusalem: A Tale of One City," *The New Republic*, Nov. 14, 1994. סיר מרטין גילברט הוא חבר כבוד
 במרטון קולג' באוקספורד והביוגרף של וינסטון צ'רצ'יל. הוא המחבר של "ירושלים: אטלס היסטורי מאויר" (וולנטין מיטצ'ל) ושל "ירושלים:
 לידתה מחדש של העיר" (ויקינג-פינגוין).
 17 שם
 18 שם
 19 דורי גולד, "Jerusalem in International Diplomacy", המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה ב:
<http://www.jcpa.org/jcprg10.htm> (10747).
 20 לנתונים אלה ולנתונים סטטיסטיים נוספים, ראה: "Jerusalem: The City's Development from a Historical Viewpoint," ב:
http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/1990_1999/1998/7/Jerusalem-%20The%20City-%20Development%20from%20a%20Historical (10748).
 21 רמי יזרעאל, "הרובע היהודי בירושלים העתיקה במלחמת העצמאות" (בעברית), ירושלים, מכון יד בן צבי ב:
<http://ybz.org.il/?ArticleID=71> (11343).
 22 המונח 'זכות השיבה' מכוון לתביעותיהם של הערבים לכך שישראל תתיר לכל הפלסטינים שנמלטו ב-1948 ועזבו ב-1967- למעלה מארבעה
 מליון בני אדם ע"פ אומדנם - 'להציף' את ישראל דמוגרפית.
 23 על פי שר הוואקף (ענייני דת) המצרי, מחמוד חמדי זקוק: "אין ליהודים תביעות לגיטימיות לחומת אל-בוראק", 28 באפריל, 2001. הכותל
 המערבי, כך נטען, היה נקודת החיבור בה קשר הנביא את סוסו המכונף ב"מסע הלילה" לפני עלייתו השמימה.
 24 מארק עמי-אל, "Destruction of the Temple Mount Antiquities," המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה, 1 באוגוסט 2002, ב:
<http://www.jcpa.org/jl/vp483.htm> (11567).
 25 דורי גולד, "Jerusalem in International Diplomacy", המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה ב:
<http://www.jcpa.org/jcprg10.htm> (10747).
 26 השופט, סיר אליהו לאוטרפאכט, "Jerusalem and the Holy Places," האגודה האנגלו-ישראלית, אוקטובר 1968. לאוטרפאכט כיהן
 כשופט אד-הוק בבית המשפט הבינלאומי לצדק (1991). כמו כן פרסם את החיבור: "אספקטים בניהול של צדק בינלאומי" (1991). הוא מנהל
 את מרכז המחקר לחוק בינלאומי באוניברסיטת קיימברידג' וחבר בפאנל הבוררות של מרכז הבנק העולמי ליישוב סכסוכי השקעות.
 27 שם
 28 פרופסור ג'וליוס סטון, ישראל ופלסטין- מתקפה על חוק האומות *Israel and Palestine - Assault on the Law of Nations* (Johns Hopkins University Press, 1981).
 עבודה זו מייצגת ניתוח מפורט של העקרונות המרכזיים של חוק בינלאומי המושלים
 בנושאים העולים בסכסוך הערבי-ישראלי. פרופסור סטון הוכר כאחד מברי הסמכא המובילים בעולם, במאה העשרים, בתורת המשפט ובחוק
 בינלאומי. 26 העבודות המרכזיות שלו כוללות את החיבורים: *Aggression and Legal Controls of International Conflict* ו-*The Province and Function of Law*
 ו-*The International Court and World Crisis, World Order*.
 29 מכל אזרחי מדינת ישראל נמנעה גישה אל המקומות הקדושים תחת השלטון הירדני.
 30 החלטות פרוצדור שניסו לסמן את ישראל כתוקפן וככובש בלתי חוקי לאחר מלחמת ששת הימים ב 1967 נכשלו כולן בעצרת הכללית של
 האו"ם ובמועצת הביטחון. ע"פ הצעה A/L.519 מה- 19 ביוני 1967 שהוגשה בידי ברית המועצות: "ישראל, בהפרה בוטה של רוחו של האו"ם
 ועקרונות החוק הבינלאומי המקובלים בעולם, נקטה המחשבה תחילה ובתכנון מוקדם כנגד הרפובליקה הערבית המאוחדת, סוריה וירדן..." ב:
<http://domino.un.org/unispal.nsf/9a798adbf322aff38525617b006d88d7/2795fff6b58b212c052566cd006e900!OpenDocument> (10919).
 הצעה A/L. 521 שהוגשה בידי אלבניה: "מגנה בהחריפות את ממשלת ישראל על מעשה התוקפנות החמוש כנגד הרפובליקה הערבית המאוחדת,
 הרפובליקה הסורית המאוחדת וירדן, וכנגד המשך התוקפנות באמצעות המשך החזקתם תחת כיבוש של השטחים שנכבשו ממדינות אלו. ב:
<http://www.mfa.gov.il/MFA/Foreign%20Relations/Israels%20Foreign%20Relations%20since%201947/1947-1974/28%20Draft%20Resolution%20by%20Albania%20at%20the%20Emergency%20Se> (10921).
 הצעה A/L. 522/REV.3* מתאריך ה-3 ביולי 1967 שהוגשה ע"י אפגניסטן, בורונדי, קמבודיה, צ'ילה, קונגו (ברזוויל), קפריסין, גינאה,
 הודו, אינדונזיה, מלזיה, מאל, פקיסטן, סנגל, סומליה, הרפובליקה המאוחדת של טנזניה, יוגוסלביה וזמביה "קוראת לישראל להסיג לאלתר
 את כל כוחותיה לעמדות ה-5 ביוני 1967..." ב:
<http://domino.un.org/unispal.nsf/0/76bf6a75b8482d15052566c6006560d4?OpenDocument> (10918).
 הצעה A/L.523/Rev.1 שהוגשה על ידי ארגנטינה, ברבדוס, בוליביה, ברזיל, צ'ילה, קולומביה, קוסטה ריקה, הרפובליקה הדומיניקאנית,
 אקוודור, אל-סלוואדור, גויאנה, גואטמלה, הונדורס, מקסיקו, ג'מאיקה, ניקרגואה, פנמה, פרגוואי, טרינידד, טובאגו וונצואלה תובעת מישראל
 "להסיג את כל כוחותיה מכל השטחים (הדגשה מוספת) שנכבשו על ידה כתוצאה מהעיוות האחרון", ב:
<http://domino.un.org/unispal.nsf/9a798adbf322aff38525617b006d88d7/510ef41fac855100052566cd00750ca4!OpenDocument> (10920).
 31 השופט, סיר אליהו לאוטרפאכט, "Jerusalem and the Holy Places," עמ' 11
 32 פרופסור, השופט שובל. What Weight to Conquest? מתוך "Justice in International Law", דפוס אוניברסיטת קיימברידג',
 1994.
 33 "What started the al-Aqsa Intifada in September 2000?" ב:
http://www.palestinefacts.org/pf_1991to_now_alaqsa_start.php (10751).
 34 "Suicide bombing at the Sbarro pizzeria in Jerusalem, August 9, 2001," ב:
http://www.mfa.gov.il/mfa/mfaarchive/2000_2009/2000/10/Suicide%20bombing%20at%20the%20Sbarro%20pizzeria (10752).
 .